

IJTIMOYIY TARMOQLARDAGI RUS TILI YOZMA MULOQOTIDAGI NUTQ XATOLARI

Saidanvarova Sevara Isroil qizi

Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy pedagogika universiteti,
magistratura bo'limi, rus tili va adabiyoti yo'nalishining 1-bosqich magistranti.

sevaro4ka.2003@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19559336>

Annotatsiya. Maqola ijtimoiy tarmoqlarda o'quvchi va studentlarning rus tilidagi yozma nutq xatolarini tasniflashga bag'ishlangan. Yoshlarning raqamli muloqotidagi xatolarga misollar keltirilgan, ularning yuzaga kelish sabablari muhokama qilingan va yechimlar taklif qilingan.

Kalit so'zlar: raqamli yozma nutq, nutq xatolari, internet kommunikatsiya, til normasi, talabalarning yozma nutqi, nutq madaniyati.

«Qizil lablar tabassumsiz bo'lolmaganidek, men ham grammatik xatosiz rus nutqini yoqtirmayman», deb yozgan edi Aleksandr Pushkin. Darhaqiqat, rus tilida gapiradigan hech kim to'g'ri gapirayotganiga to'liq amin bo'la olmaydi, chunki ushbu til o'ziga xos murakkab bo'lib, ko'plab qoidalar va istisnolarga ega. Amerika Tashqi ishlar institutining ma'lumotlariga ko'ra, rus tili butun dunyo bo'ylab o'rganish uchun eng qiyin beshta til qatoriga kiradi. Hatto ushbu tilda so'zlashuvchi insonlar ham ko'pincha nutq va yozuvda xato qilishadi. Lekin bu xatolar normal degani emas. Hozirgi raqamli muloqot davrida ko'p odamlar ijtimoiy tarmoqlarda muloqot qilganda, ayniqsa yoshlar va talabalar orasida, yozma tildagi nutq xatolari dolzarb muammoga aylandi. Raqamli muloqot yangi turdagi yozuvni yaratmoqda – o'z-o'zidan paydo bo'ladigan, qisqartirilgan, hissiy jihatdan yuklangan va ko'pincha adabiy normalardan chetga chiqadigan. Bu esa o'z o'zidan xatolarni onlayn muloqotdan professional va rasmiy matnlarga o'tadigan doimiy nutq xatolariga olib keladi.

"Metodik atamalar va tushunchalarning yangi lug'ati"ga ko'ra, "nutq xatolari" – bu "og'zaki va yozma muloqotda til normalarining adabiy til normalaridan chetga chiqishi va nutqning to'g'riligini buzish bilan bog'liq xatolar" [1].

Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatdiki, rus tilida an'anaviy ravishda quyidagi xatolar ajratiladi: orfografik (so'zlarning imlosini buzish), tinish belgilari (tinish belgilarini noto'g'ri joylashtirish) va nutq (so'zlarning leksik va stilistik jihatdan noto'g'ri ishlatilishi). S.N. Seytlinning "Nutq xatolari va ularning oldini olish" asarida nutq xatolarining tasnifi ularning paydo bo'lish sabablariga qarab keltirilgan: so'z yasash, morfologik, sintaktik, leksik, frazeologik va stilistik [5]. Tadqiqot davomida biz fikrga amal qilamiz va nutq xatolarining tipologiyasini filologiya doktori Yu.V. Fomenko nuqtai nazaridan ko'rib chiqamiz, chunki muallif til tizimining barcha darajalaridagi xatolarni ko'rib chiqadi: leksik, frazeologik, morfologik, sintaktik, orfografik, tinish belgilari, stilistik va mantiqiy [4].

O'quvchilar ko'pincha oddiy so'zlarda imlo xatolariga yo'l qo'yadilar va tinish belgilariga e'tibor bermaydilar, bu esa ular yozgan elektron matnlarini tushunilishini murakkablashtiradi.

Shuning uchun o'qituvchilar ko'pincha ularning matnlarini ma'nosini aniqlashtirishlari kerakligining zarurati tug'iladi. Shuni ta'kidlash kerakki, bugungi raqamli yozma tilda ko'pincha qisqartirishlar, abbreviaturalar, buzilishlar, neologizmlar, sleng va o'zlashtirilgan so'zlar mavjud.

Quyida ijtimoiy tarmoqlardan olingan yoshlar tomonidan yo'l qo'yilgan nutq xatolariga misollar keltirilgan jadval keltirilgan.

Ijtimoiy tarmoqlarda yozma muloqotda foydalanuvchilarning nutq xatolari

<i>Xato turlari</i>	<i>Misollar</i>
Qisqartmalar (asl so'zning qisqartirilishi) va abbreviaturalarga misollar	«здр» («здорово»), «норм», «нормас» («нормально»), «чот» («чего-то», «что-то»), «пож» («пожалуйста»), «сча» («сейчас»), «крч» («короче») «сн» («спокойной ночи»), «мб» («может быть»).
Buzilishlarga misollar («qanday eshitsam, shunday yozaman» tamoyiliga asoslanib)	«канешна», «дратути», «ващет», «даров», «талан», «тавай», «дауай», «плес», «та ты сё».
Sleng so'zlariga misollar	«залипать», «орать» («juda baland kulish» ma'nosida), «жиза», «вайб», «кринж», «зожник», «токсик» [2].
Chet eldan olingan so'zlarga misollar	«лайк» (ingliz tilidan «like»), «сорри» (ingliz tilidan «sorry»), «тол» (ingliz tilidan «Laughing out loud» «kulgili» ma'nosida), «сас» (ingliz tilidan «sassy» – «jasur»), «чекать» (ingliz tilidan «check»), «юзать» (ingliz tilidan «use»), «спамять» (ingliz tilidan «spam») [2].

Bizning fikrimizcha, yoshlar orasida raqamli nutq xatolarining paydo bo'lishi va tarqalishining asosiy sabablari quyidagi omillardir:

1. **Taniqli blogerlarning savodsiz nutqi.** TikTok, Instagram va YouTube'dagi mashhur blogerlar ko'pincha auditoriyani jalb qilish uchun nutqida soddalashtirilgan, norasmiy til ishlatishadi, ataylab xatolar bilan, sleng yoki memlardan foydalanadilar. Yoshlar bu uslubni «zo'r» va zamonaviy deb hisoblab, ularga taqlid qiladilar, bu esa kundalik nutqda chuqur ildiz otgan xatolarga olib keladi.

2. **Internetdagi noaniq, tekshirilmagan ma'lumotlar.** Grammatik xatolar, imlo xatolari va stilistik noaniqliklar kabi ko'p miqdordagi noto'g'ri ma'lumotlar turli ijtimoiy tarmoqlar, onlayn hamjamiyatlar, forumlar (masalan, VK yoki Telegram kanallari) va chatlarda ko'p tarqalmoqda. Foydalanuvchilar tezda javob berish yoki qayta joylashtirish uchun matnni tekshirmasdan nusxalashadi. Bu zanjirli reaksiyani yaratadi: xatolar bir akkauntidan boshqasiga o'tadi va yoshlar ularga norma sifatida ko'nikib qoladilar, haqiqat va yolg'onni ajrata olmaydilar.

3. **So'zlarni qisqartirish zarurati.** Tezkor onlayn muloqotda (chatlar, SMS, izohlar) foydalanuvchilar vaqtni tejash uchun so'zlarni qisqartiradilar. Bu qulaylik masalasi sifatida boshlanadi, keyin odatga aylanadi va oflayn nutqqa yoki rasmiy matnlarga o'tib ketadi. Masalan, o'quvchilar insholarida qisqartirilgan so'zlar ishlatishadi. Bu fikrlarni to'liq ifoda etishning yo'qolishiga, tilning ifodaliligining pasayishiga va o'qishda yoki ishda standart savodxonlikka o'tishda qiynchiliklarga olib keladi.

4. **Imlo qoidalarini yetarlicha bilmaslik va badiiy adabiyotlarni o'qishning kamayishi tufayli otalabalar orasida savodxonlikning pasayishi.** Zamonaviy maktab o'quvchilari va talabalar klassik asarlarni (A.S. Pushkin, L.N. Tolstoy) kamroq o'qiydilar, qisqa videolar yoki komikslarni afzal ko'radilar. Bu imlo, tinish belgilari va stilistika haqida zaif bilimga olib keladi, chunki kitob o'qilmasa qoidalar mustahkamlanmaydi.

5. Teatrlar, muzeylar, konsertlar va madaniy tadbirlarga kamdan-kam tashrif buyurish. Madaniy tadbirlar jonli misollar orqali tilni rivojlantiradi: teatr aktyorlari aniq va ifodali gapirishadi, konsertlar she'riyat va musiqani qadrlashni o'rgatadi. Yoshlar esa buning o'rniga vaqtlarini gadjetlarga sarflashni afzal ko'radilar, oflayn madaniyatni e'tiborsiz qoldiradilar. Shu sababli yosh avlod o'zining nutqining hissiy chuqurligini yo'qotmoqda, so'z boyligi kamaymoqda va ular rus tilining madaniy normalaridan uzilib qolmoqda, bu esa o'z o'rnida raqamli xatolarni kuchaytirmoqda.

Shuning uchun, yoshlar orasida raqamli nutq xatolarining ko'payishining oldini olish uchun ota-onalar va o'qituvchilar, birinchi navbatda, o'smirlarning bo'sh vaqtlarini qanday o'tkazishlarini kuzatib borishlari kerak. Bugungi dunyoda yoshlar uyda yoki o'quv maskanlarida bo'lishsada ko'p vaqtlarini ijtimoiy tarmoqlarda o'tkazmoqdalar. Agar kattalar o'smirlarga ishonchli ma'lumotni yolg'on ma'lumotlardan ajratishni o'rgatsalar, ona tilini saqlab qolish muhimligini tushuntirsalar va ularni madaniy tadbirlarga tez-tez borishga undasalar, biz yoshlar orasida nutq xatolarining tarqalishini kamaytira olamiz degan fikrdamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Азимов Э.Г., Щукин А.Н. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам). – М.: Издательство ИКАР, 2009.
2. Доронина П.Д. О языке подростков в социальных сетях // Вестник Рязанского государственного университета им. С.А. Есенина. 2017. №3 (56). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/o-yazyke-podrostkov-v-sotsialnyh-setyah>
3. Маматкулова, С.И., Бабаева, З.С. «Речевые ошибки в письменной коммуникации социальных сетей» // Молодой исследователь – 2025: Материалы международной научно-практической конференции. – Шымкент, 2025. – Т. 3. Филология – С. 393-396.
4. Фоменко Ю.В. Типы речевых ошибок. – Новосибирск: изд-во НГПУ, 1994.
5. Цейтлин С.Н. Речевые ошибки и их предупреждение. – М.: Кн. Дом «Либроком», 2009.